

Pojęcia kluczowe:

prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawo do rzetelnego procesu sądowego, prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolność wypowiedzi, ochrona własności, zakaz dyskryminacji, skargi indywidualne, wymogi dopuszczalności

Przeгляд orzecznictwa

Marek Antoni Nowicki

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA – PRZEGLĄD ORZECZNICTWA (KWIECIEŃ–CZERWIEC 2023 R.)

Prezentowany przegląd orzecznictwa stanowi omówienie najistotniejszych wyroków i decyzji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydanych w okresie od kwietnia do czerwca 2023 r. dotyczących prawa do wolności i bezpieczeństwa osobistego, prawa do rzetelnego procesu sądowego, prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, wolności wypowiedzi, ochrony własności, zakazu dyskryminacji, skarg indywidualnych, wymogów dopuszczalności.

PRAWO DO WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA OSOBISTEGO (ART. 5)

Do zamachu na tajemnicę kontaktów między adwokatem i jego klientem dochodzi nie tylko, gdy rzeczywiście doszło do ich przechwycenia lub podsłuchu ich treści. Wystarcza uzasadnione przekonanie o takim fakcie, ponieważ nieuchronnie powstrzymuje ono swobodną komunikację i w rezultacie ogranicza np. prawo aresztowanego do skutecznego kwestionowania zgodności z prawem pozbawienia go wolności.

Wyrok Demirtaş i Yüksekdağ Şenoğlu v. Turcja, 6.06.2023 r., Izba (Sekcja II), skargi nr 10207/21 i 10209/21, § 105 – dot. niezachowania poufności kontaktów między skarżącymi i ich obrońcami.

PRAWO DO RZETELNEGO PROCESU SĄDOWEGO (ART. 6)

Konwencja nie zakazuje posługiwania się przez sąd krajowy obciążającymi zeznaniami złożonymi przez współsprawcę, nawet jeśli znany jest z udziału w kręgach przestępczych. Zeznania świadków w zamian za immunitet lub inne korzyści mogą rodzić wątpliwości co do rzetelności postępowania przeciw oskarżonemu oraz trudne kwestie dotyczące stopnia, w jakim świadkowie ci byli – ze względu na charakter ich zeznań – podatni na manipulacje i mogli je złożyć wyłącznie dla uzyskania zaoferowanych korzyści lub z osobistej zemsty. Nie można więc bagatelizować ryzyka oskarżenia i skazania na podstawie pomówień, które mogą nie być bezinteresowne. W przypadku gdy dowody pochodzą od współsprawców, którzy przyznali, że uzyskali korzyści w zamian za obciążenie oskarżonego, Trybunał musi ocenić sposób, w jaki sądy ustosunkowały się do zarzutów oskarżonego dotyczących tych dowodów i czy je wystarczająco zbadały, a wymagany stopień takiej kontroli zależy od znaczenia korzyści, jaką współsprawca uzyskał w zamian za swoje zeznania.

Wyrok Erik Adamčo v. Słowacja, 1.06.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 19990/20, § 59, 62 – dot. posłużenia się w procesie karnym zeznaniami współpracujących z oskarżeniem świadków skazanych w innej sprawie.

Z art. 6 Konwencji w jego „części cywilnej” nie wynika obowiązek sądu zbierania dowodów z własnej inicjatywy. Obowiązek pozytywny władz prowadzenia śledztwa i zbierania dowodów na korzyść oskarżonego może pojawić się wyłącznie w sprawach objętych „częścią karną” tego artykułu i tylko w pewnych szczególnych okolicznościach.

Wyrok Grosam v. Czechy, 1.06.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 19750/13, § 130 – dot. ukarania komornika sądowego grzywną w postępowaniu dyscyplinarnym.

PRAWO DO POSZANOWANIA ŻYCIA PRYWATNEGO I RODZINNEGO (ART. 8)

Prawo pacjentów do uświadomionej zgody na interwencje medyczne zajmuje ważne miejsce w orzecznictwie Trybunału. Państwa mają obowiązek przyjmując niezbędne regulacje mające zapewnić, że lekarze będą uwzględniać możliwe do przewidzenia konsekwencje planowanej procedury medycznej dla integralności fizycznej pacjentów i informować o nich przed podjęciem tej procedury w sposób umożliwiający pacjentom wyrażenie takiej zgody. Państwo może więc naruszyć art. 8 w przypadku, gdy możliwe do przewidzenia ryzyko tego rodzaju urzeczywistni się, a pacjent nie został o nim przez lekarzy odpowiednio poinformowany.

Wyrok Mayboroda v. Ukraina, 13.04.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 14709/07, § 52 – dot. braku odpowiednich regulacji dla ochrony prawa skarżącej do uświadomionej zgody na usunięcie nerki w trakcie pilnej interwencji chirurgicznej.

Obowiązek przyjęcia odpowiednich regulacji prawnych oznacza również zapewnienie skutecznego ich stosowania, a więc istnienie środków gwarantujących ich wdrożenie, w tym nadzór i egzekwowanie.

Wyrok Mayboroda v. Ukraina, 13.04.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 14709/07, § 53.

Interwencje medyczne w nagłych sytuacjach bez zgody pacjenta podjęte dla ratowania życia nie są jako takie niezgodne z Konwencją.

Wyrok Mayboroda v. Ukraina, 13.04.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 14709/07, § 56.

Sam fakt, że regulacje prawne są pod pewnymi względami niedoskonałe, nie rodzi problemów na gruncie Konwencji, która nie wymaga żadnej szczególnej formy zgody pacjenta. Kluczowe znaczenie dla oceny wypełnienia przez państwo obowiązku posiadania odpowiednich regulacji prawnych i wysokich standardów zawodowych w tej dziedzinie ma istnienie wytycznych co do standardów i procedur na poziomie instytucjonalnym – krajowym lub lokalnym – szczególnie określających kluczowe elementy prawa do uświadomionej zgody, takie jak „ryzyko”, które należy omówić z pacjentami, oraz zakres obowiązku lekarzy komunikowania się w tej materii z ich krewnymi lub upoważnionymi osobami.

Wyrok Mayboroda v. Ukraina, 13.04.2023 r., Izba (Sekcja V), skarga nr 14709/07, § 62.

1. Postępowanie sądowe dotyczące przysposobienia pełnoletniego dziecka można uznać za mające wpływ na życie prywatne rodzica biologicznego w rozumieniu art. 8 Konwencji. Rodzic ten musi mieć możliwość bycia wysłuchanym, a jego argumenty muszą być wzięte pod uwagę przy podejmowaniu decyzji w zakresie, w jakim są one istotne. Ze względu jednak na szeroką swobodę przysługującą państwu przy regulowaniu procedury adopcji osoby dorosłej zachowanie zgodności z art. 8 nie wymaga przyznania rodzicowi biologicznemu statusu strony ani prawa do odwołania się od decyzji zezwalającej na adopcję.

2. Artykuł 6 Konwencji nie ma zastosowania w odniesieniu do matki biologicznej w związku z postępowaniem w sprawie o przysposobienie osoby dorosłej, jeśli sąd wnioskujący o opinię doradcą stwierdził, że nie można przyjąć, nawet w dający się obronić sposób, że prawo, na które powołuje się matka biologiczna, jest uznane w prawie krajowym.

Opinia doradcza dot. statusu proceduralnego i praw rodzica biologicznego w postępowaniu w sprawie adopcji osoby dorosłej wydana na wniosek Sądu Najwyższego Finlandii (P16-2022-001), 13.04.2023 r.

Istotne okoliczności mające wpływ na ocenę, czy wypowiedź publiczna na temat grupy społecznej lub etnicznej negatywnie wpłynęła na „życie prywatne” jej członków, obejmują w szczególności, chociaż nie wyłącznie (a) charakterystykę grupy (np. jej wielkość, stopień jednorodności, szczególną wrażliwość lub historię stygmatyzacji) i jej miejsce w społeczeństwie, (b) dokładną treść negatywnych wypowiedzi na jej temat (np. stopień, w jakim mogą być wyrazem panującego negatywnego stereotypu, i jego konkretny przejaw) oraz (c) formę i kontekst wypowiedzi, ich zasięg (który może zależeć od ich miejsca i sposobu), pozycję i status ich autora oraz określenie, w jakim zakresie mogły one wpłynąć na kluczowy aspekt tożsamości i godności danej grupy. Żaden z tych czynników nie ma pierwszeństwa i dopiero wzajemne relacje między nimi mogą ostatecznie przesądzać, że art. 8 miał w tych okolicznościach zastosowanie. Istotne znaczenie może mieć również kontekst ogólny wypowiedzi – zwłaszcza panujący w chwili wypowiedzi klimat społeczny i polityczny.

Wyrok Nepomnyashchiiy i inni v. Rosja, 30.05.2023 r., Izba (Sekcja III), skargi nr 39954/09 i 3465/17, § 58 – dot. wypowiedzi homofobicznych urzędników wysokiego szczebla w wywiadach dla wiodących mediów; braku skutecznej ochrony prawnej przed tego rodzaju wypowiedziami.

Mniejszości płciowe i seksualne wymagają szczególnej ochrony przed wypowiedziami nienawistnymi i dyskryminującymi ze względu na marginalizację i wiktymizację, której były i nadal są poddawane.

Wyrok Nepomnyashchiiy i inni v. Rosja, 30.05.2023 r., Izba (Sekcja III), skargi nr 39954/09 i 3465/17, § 59.

Prawo do wysłuchania jest ważną gwarancją proceduralną wymagającą stosowania zgodnie z charakterem i celem środka wchodzącego w grę, np. zapobiegania zachowaniom stalkingowym. W sprawach rodzących kwestie na tle przemocy domowej państwa mają obowiązek na podstawie art. 2, 3 i 8 Konwencji działań prewencyjnych mających chronić ofiary albo potencjalne ofiary przed rzeczywistym i bezpośrednim ryzykiem dla ich życia oraz naruszeniami integralności fizycznej i psychicznej.

Wyrok Giuliano Germano v. Włochy, 22.06.2023 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10794/12, § 125 – dot. niewystarczającej ochrony prawnej osoby objętej zakazem stalkingu przy egzekwowaniu przez policję tego zakazu.

Decyzja władz określająca wymagane działania operacyjne wymaga, na poziomie ogólnym i indywidualnym, starannego rozważenia konkurencyjnych interesów i innych istotnych ograniczeń. W sprawach dotyczących przemocy domowej wymagana jest bezwzględna ochrona prawa ofiar do życia oraz integralności fizycznej i psychicznej.

Wyrok Giuliano Germano v. Włochy, 22.06.2023 r., Izba (Sekcja I), skarga nr 10794/12, § 126.

WOLNOŚĆ WYPOWIEDZI (ART. 10)

Na politykę językową państw Konwencji wpływa wiele czynników historycznych, językowych, religijnych i kulturowych, tak że określenie wspólnych zasad jest niezwykle trudne, jeśli nie niemożliwe. Z tego powodu w niektórych kontekstach swoboda oceny przysługująca państwom w tej dziedzinie jest szczególnie szeroka.

Wyrok Mestan v. Bułgaria, 2.05.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 24108/15, § 53 – dot. grzywny administracyjnej nałożonej na polityka za naruszenie bezwzględnie zakazu ustawowego posługiwania się w kampanii wyborczej językiem innym niż urzędowy.

Prawo do wolności wypowiedzi musi być postrzegane w świetle praw zagwarantowanych w art. 3 Protokołu nr 1, które mają kluczowe znaczenie dla ustanowienia i utrzymania podstaw prawdziwej demokracji rządzącej się prawem. Wolność wypowiedzi jest istotnym warunkiem „swobody wyrażania opinii ludności w wyborze ciała ustawodawczego”. W kontekście debaty politycznej i wyborów państwa mają wąski margines swobody, szczególnie w okresie poprzedzającym wybory lub referenda, kiedy stawka demokratyczna jest najwyższa. Ograniczenia wolności wyrażania opinii przez partie polityczne wymagają zatem ścisłej kontroli.

Wyrok Mestan v. Bułgaria, 2.05.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 24108/15, § 54.

Poza szczególnymi prawami określonymi w art. 5 ust. 2 oraz art. 6 ust. 3 lit a i e Konwencja nie gwarantuje prawa jednostki do używania określonego języka w komunikacji z władzami publicznymi ani prawa do otrzymywania informacji w wybranym przez siebie języku, w tym również w kontekście wyborów.

Wyrok Mestan v. Bułgaria, 2.05.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 24108/15, § 56.

Państwa mają prawo do regulowania publicznego posługiwania się językami przez kandydatów i inne osoby podczas kampanii wyborczych oraz, w razie potrzeby, do wprowadzania ograniczeń lub warunków odpowiadających „pilnej potrzebie społecznej”. Regulacji oznaczających bezwzględny zakaz używania języka nieurzędowego pod groźbą sankcji administracyjnych nie można jednak uznać za zgodne z podstawowymi wartościami społeczeństwa demokratycznego, które obejmują również wolność wyrażania opinii zagwarantowaną w art. 10 Konwencji.

Ze względu na szczególne okoliczności kontekstu wyborczego oraz fakt, że wolne wybory są niemożliwe bez swobodnego przepływu opinii i informacji politycznych, prawo jednostki do ich przekazywania oraz prawo innych do ich otrzymywania byłyby pozbawione znaczenia, gdyby posługiwanie się językiem, który to w odpowiedni sposób umożliwia, było utrudnione przez groźbę sankcji, nawet o charakterze administracyjnym.

Wyrok Mestan v. Bułgaria, 2.05.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 24108/15, § 60.

Wypowiedzi polityczne wymagają podwyższonego poziomu ochrony, ale nie oznaczają to, że swoboda debaty politycznej jest całkowita. Może ona podlegać pewnym „ograniczeniom” lub „sankcjom”, a ostateczna ocena ich zgodności z wolnością wypowiedzi zapisaną w art. 10 należy do Trybunału.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 148 – dot. ukarania grzywną pochodzącego z wyboru lokalnego polityka za odmowę usunięcia z publicznie dostępnej „ścianki” na Facebooku komentarzy islamofobicznych umieszczonych na niej przez inne osoby.

Obowiązki i odpowiedzialność w sferze wolności wypowiedzi dotyczą również polityków i mają kluczowe znaczenie w przypadku ich wypowiedzi publicznych. Powinni wtedy unikać komentarzy mogących sprzyjać nietolerancji, a także szczególnie dbać o ochronę demokracji i jej zasad, w sytuacji gdy do celowo chodzi im o objęcie władzy. Popieranie społecznego wykluczenia cudzoziemców stanowi fundamentalny atak na prawa jednostki. W tej sferze wszyscy – w tym politycy – powinni zachować szczególną ostrożność. W rezultacie wypowiedzi mogące sprzyjać odrzuceniu i wrogości wobec określonej społeczności nie mogą być chronione na podstawie art. 10.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 150.

Odpowiedzialność spoczywająca na politykach nie wyklucza oczywiście wszelkiej dyskusji o kwestiach delikatnych lub wrażliwych. Należy pamiętać również, że partie polityczne są uprawnione do publicznej obrony swoich opinii, nawet jeśli niektóre z nich mogą obrażać, szokować lub oburzać część ludności. Mogą więc proponować również rozwiązania odnoszące się do imigracji. Muszą przy tym jednak unikać popierania dyskryminacji rasowej i uciekania się do upokarzających lub poniżających uwag lub postaw, aby nie rodzić w społeczeństwie reakcji szkodliwych dla spokoju społecznego i mogących osłabić zaufanie do instytucji demokratycznych.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 151.

W kampanii wyborczej żywość komentarzy jest możliwa do zaakceptowania bardziej niż w innych okolicznościach, jako że jedną z głównych cech demokracji stanowi debata publiczna. Dyskusja o kandydatach i ich programach tocząca się w okresie poprzedzającym wybory przyczynia się do realizacji prawa społeczeństwa do otrzymywania informacji i wzmacnia zdolność wyborców do podejmowania świadomych decyzji w procesie głosowania na kandydatów. Partie polityczne powinny korzystać z szerokiej swobody wypowiedzi zmierzających do przekonania swoich wyborców. Wypowiedzi rasistowskie lub ksenofobiczne w tym kontekście przyczyniają się jednak do wzniesienia nienawiści i nietolerancji, prowadząc w sposób naturalny do utwardzenia stanowisk kandydatów

w wyborach i zajęcia przez slogany lub chwytliwe hasła miejsca uzasadnionych argumentów. W ten sposób wpływ retoryki rasistowskiej i ksenofobicznej wzrasta i staje się bardziej szkodliwy.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 152–153.

Władze korzystają z szerszej niż zwykle swobody oceny „konieczności” określonej ingerencji w prawo do wolności wypowiedzi, jeśli komentarze wymierzone w określone grupy ze względu na ich pochodzenie lub religię oznaczają nawoływanie do przemocy wobec osoby, funkcjonariusza publicznego lub określonego sektora społeczeństwa.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 156.

Rozmaitość problemów, z jakimi mogą zetknąć się państwa w swojej polityce imigracyjnej i integracyjnej, wymaga, aby posiadały one wystarczająco szeroką swobodę oceny istnienia konieczności i wymaganego stopnia ingerencji. Mowa nienawiści jako taka nie zawsze jest otwarcie widoczna. Może ona przybierać rozmaite formy, nie tylko komentarzy jawnie agresywnych i obraźliwych, wyraźnie podważających wartości tolerancji, pokoju społecznego i niedyskryminacji, ale może przejawiać się również w postaci stwierdzeń dorozumianych, które – nawet jeśli zostały wyrażone w sposób stonowany lub w formie hipotetycznej – okazują się równie nienawistne.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 157.

Internet stał się jednym z głównych środków, za pomocą których jednostki korzystają dziś z prawa do wolności wypowiedzi. Zapewnia on bowiem istotne narzędzia udziału w działaniach i dyskusjach dotyczących kwestii politycznych i innych budzących ogólne zainteresowanie. Możliwość każdej osoby wypowiedzenia się za pośrednictwem Internetu stanowi bezprecedensową platformę do korzystania z wolności wypowiedzi. Z punktu widzenia art. 10, z uwagi na ogromną rolę stron internetowych w poszerzaniu dostępu społeczeństwa do wiadomości i w rozpowszechnianiu informacji, funkcję blogerów i użytkowników mediów społecznościowych można przyrównać do funkcji „publicznego obserwatora”.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 158–159.

Internet przyczynił się do powstania „dziennikarstwa obywatelskiego”, bowiem treści polityczne pomijane z różnych względów przez tradycyjne media są często rozpowszechniane za pośrednictwem stron internetowych wśród dużej liczby użytkowników, którzy mogą następnie je przeglądać, udostępniać i komentować. Korzystanie z nowych technologii, zwłaszcza w sferze działalności politycznej, jest obecnie powszechne, niezależnie od tego, czy chodzi o Internet, czy o aplikacje mobilne, które mogą stać się środkiem pozwalającym wyborcom

realizować swoją wolność wypowiedzi. Korzyści płynące z informacyjnej sieci elektronicznej obsługującej miliardy użytkowników na całym świecie niosą jednak za sobą pewne ryzyko. Internet różni się znacznie od mediów drukowanych zwłaszcza możliwością przechowywania i przekazywania informacji. W rezultacie ryzyko szkód wyrządzanych z powodu treści i komunikatów w Internecie dla realizacji i korzystania z praw i wolności człowieka, zwłaszcza prawa do poszanowania życia prywatnego, jest z pewnością wyższe niż w przypadku prasy.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 160–161.

Ze względu na szczególny charakter Internetu „obowiązki i odpowiedzialność” portalu informacyjnego w odniesieniu do umieszczonych na nim treści autorstwa osób trzecich mogą różnić się w pewnym stopniu od obowiązków i odpowiedzialności w tym zakresie tradycyjnego wydawcy.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 164.

Ze względu na to, że Internet stał się jednym z głównych instrumentów korzystania z prawa do wolności wypowiedzi, ingerencje w korzystanie z tego prawa wymagają szczególnie starannej oceny ze względu na ich możliwy efekt mrozący niosący za sobą ryzyko autocenzury. Ryzyko takie nie może jednak przesłaniać innych zagrożeń dla podstawowych praw i wolności, w szczególności wynikających z bezprawnych, zniesławiających, nienawistnych lub podżegających do przemocy komentarzy, które mogą być rozpowszechniane w niespotykanej dotąd skali. Z tego powodu osoby zarzucające zniesławiające lub inne rodzaje bezprawnych wypowiedzi muszą mieć możliwość wniesienia powództwa cywilnego, które stanowi skuteczny środek prawny w przypadku domniemych naruszeń.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 184.

Ze względu na to, że wydzwięk i siła przekonywania słów lub zachowań danej osoby zależy od stopnia jej rozpoznawalności i reprezentatywności w społeczeństwie, analiza proporcjonalności ingerencji wymaga ustalenia, czy wchodzi w grę osoba prywatna o ograniczonym znaczeniu i reprezentatywności, która ma mniej obowiązków niż lokalny polityk i kandydat ubiegający się o wybór na urząd lokalny. Ten z kolei ma mniejsze obowiązki niż osoba działająca na szczeblu krajowym, w przypadku której wymagania muszą być dużo większe ze względu na wagę i możliwy wpływ jej słów oraz posiadane możliwości aktywności na platformach mediów społecznościowych.

Wyrok Sanchez v. Francja, 15.05.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 45581/15, § 201.

Rola „publicznego obserwatora”, jaką powinny odgrywać media, nabiera szczególnego znaczenia w takim kontekście, w którym działania dziennikarzy śledczych stanowią gwarancje, że władze mogą ponieść odpowiedzialność za swoje określone zachowania.

Wyrok Mesić v. Chorwacja (nr 2), 30.05.2023 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 45066/17, § 74 – dot. ukarania za artykuł w Internecie sugerujący, że w okresie sprawowania swego urzędu były prezydent Chorwacji przyjął korzyści majątkowe.

Granice dopuszczalnej krytyki polityka są szersze niż w przypadku osoby prywatnej, zwłaszcza gdy nie chodzi o zwykłego polityka, ale głowę państwa, a wypowiedzi na jego temat nie odnosiły się do jego życia prywatnego, ale zachowań związanych z wykonywaniem przez niego obowiązków urzędowych.

Wyrok Mesić v. Chorwacja (nr 2), 30.05.2023 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 45066/17, § 75.

Sędzia jest zobowiązany do dyskrecji i powściągliwości nieodłącznie związanej z jego funkcją. Jeśli jednak jest przedstawicielem organizacji reprezentującej sędziów, przyjmuje na siebie aktywną rolę w społeczeństwie obywatelskim. W rezultacie posiada prawo i obowiązek wypowiadania się na temat reform konstytucyjnych i innych mogących mieć wpływ na sądownictwo i niezależność wymiaru sprawiedliwości.

Wyrok Sarisu Pehlivan v. Turcja, 6.06.2023 r., Izba (Sekcja II), skarga nr 63029/19, § 42 – dot. ukarania sędziego będącego sekretarzem generalnym związku zawodowego sędziów z powodu jego wypowiedzi w imieniu tego związku.

Wymagania zgodności z prawem na podstawie art. 5 i 10 Konwencji mają na celu, w obu przypadkach, ochronę jednostki przed arbitralnością. Z tego wynika, że gdy pozbawienie wolności nie jest zgodne z prawem i stanowi ingerencję w jedną z wolności zagwarantowanych w Konwencji, w tym przypadku wolności wypowiedzi, nie może co do zasady być uznane za przewidziane przez prawo.

Wyrok Bryan i inni v. Rosja, 27.06.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 22515/14, § 97 – dot. reakcji władz na protesty aktywistów Greenpeace i ich zatrzymanie obok rosyjskiej wydobywczej platformy naftowej na Morzu Arktycznym.

OCHRONA WŁASNOŚCI (ART. 1 PROTOKOŁU NR 1)

Artykuł 1 Protokołu nr 1 nie oznacza, że uniewinnienie wnioskodawcy lub umorzenie postępowania karnego przeciwko niemu powinno automatycznie rodzić obowiązek odszkodowania. Ma to zastosowanie tym bardziej do sytuacji, w której podmiot wchodzący w grę nie był stroną postępowania karnego, a zatem nie mógł zostać skazany ani uniewinniony. Określenie kryteriów uprawniających do odszkodowania w takich okolicznościach należy co do zasady do państw Konwencji. Trybunał ogranicza się do ustalenia, czy wybrane metody odszkodowania wykraczają poza granice szerokiego marginesu swobody przysługującego państwu w tej dziedzinie.

Wynika z tego, że takie prawo do odszkodowania nie wynika z art. 1 Proto-

kołu nr 1 do Konwencji, ale, w stosownych przypadkach, z prawa krajowego. Roszczenia odszkodowawcze korzystają zatem z ochrony zapewnianej przez art. 1 Protokołu nr 1 na tych samych warunkach co wszelkie inne roszczenia, to znaczy tylko wtedy, gdy mają wystarczającą podstawę w prawie krajowym lub – innymi słowy – jeśli są wystarczająco ustalone, aby można je było wyegzekwować. Nie można powiedzieć, że wnioskodawca korzysta z wystarczająco pewnego roszczenia dla celów art. 1 Protokołu nr 1, gdy istnieje spór co do tego, jak w danym przypadku prawo krajowe ma być interpretowane i stosowane, a kwestia jego zgodności z wymogami ustawowymi wymaga orzeczenia sądownego.

Wyrok Fu Quan, S.R.O. v. Czechy, 1.06.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 24827/14, § 152–154 – dot. zajęcia mienia znacznej wartości należącego do spółki w toku śledztwa w sprawie unikania podatków oraz procesu karnego członków jej zarządu.

W razie zajęcia mienia władze mają obowiązek zapewnić, że jest ono odpowiednio chronione, i są odpowiedzialne za wszelkie straty lub szkody wyrządzone w tym mieniu. W takich przypadkach szkoda faktycznie poniesiona zgodna z art. 1 Protokołu nr 1 nie może przekraczać granic tego, co jest nieuniknione. W związku z tym nie wystarczy, aby władze podjęły uzasadnione środki niezbędne do zabezpieczenia zajętego mienia; ustawodawstwo krajowe musi również przewidywać możliwość wszczęcia postępowania przeciwko państwu o odszkodowanie za szkodę z powodu niezachowania mienia w należytych staniach.

Wyrok Fu Quan, S.R.O. v. Czechy, 1.06.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 24827/14, § 152–160.

ZAKAZ DYSKRYMINACJI (ART. 14)

Trybunał nie może wypowiadać się na temat tego, czy państwo Konwencji powinno ratyfikować traktat międzynarodowy, ponieważ jest to decyzja wybitnie polityczna. Odmowa władz państwa ratyfikacji konwencji stambulskiej może być jednak postrzegana jako wskaźnik poziomu ich zaangażowania w skuteczną walkę z przemocą domową.

Wyrok A.E. v. Bułgaria, 23.05.2023 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 53891/20, § 121 – dot. braku odpowiedniej reakcji władz krajowych na przemoc domową wobec kobiet.

SKARGI INDYWIDUALNE (ART. 34)

Trybunał może orzekać jedynie na podstawie faktów podniesionych przez skarżącego. W związku z tym nie jest wystarczające, aby istnienie naruszenia Konwencji było „oczywiste” na podstawie przedstawionych przez niego faktów złożonych oświadczeń. Skarżący musi wskazać działania lub zaniechania sprzeczne w jego ocenie z prawami uznanymi w Konwencji lub jej Protokołach,

tak aby Trybunał nie musiał spekulować, czy dany zarzut został przez niego w rzeczywistości podniesiony.

Wyrok Fu Quan, S.R.O. v. Czechy, 1.06.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 24827/14, § 145.

Niejednoznaczne wyrażenia lub pojedyncze słowa nie mogą wystarczyć do uznania, że skarga została wniesiona. Wymóg ten wynika z art. 47 ust. 1 lit. e i f oraz ust. 2 lit. a Regulaminu Trybunału, które stanowią, że każda skarga wniesiona do Trybunału musi zawierać zwięzłe i czytelne przedstawienie faktów i zarzucanego naruszenia lub naruszeń Konwencji oraz odpowiednich argumentów, a informacje te muszą być wystarczające, aby Trybunał mógł ustalić charakter i cel skargi bez konieczności zapoznawania się z innymi dokumentami. Nie oznacza to, że skarżący w dalszym postępowaniu nie może wyjaśnić lub doprecyzować swoich początkowych twierdzeń. Jeśli jednak w istocie stanowią one nowe i odrębne zarzuty, muszą, podobnie jak każdy inny zarzut, spełniać wynikające z Konwencji wymogi dopuszczalności skargi.

Wyrok Fu Quan, S.R.O. v. Czechy, 1.06.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 24827/14, § 146–147.

Trybunał nie może zastępować skarżącego i definiować treści nowych zarzutów wyłącznie na podstawie przedstawionych przez niego faktów i argumentów.

Wyrok Grosam v. Czechy, 1.06.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 19750/13, § 91.

W Polsce kobieta w wieku zdolności do macierzyństwa, narażona na ryzyko ciąży z nieprawidłowościami płodu, może być dotknięta ograniczeniem dostępu do terapeutycznej aborcji. W takiej sytuacji jednak – aby mogła domagać się uznania za „pokrzywdzoną” w rozumieniu art. 34 Konwencji – musi przedstawić uzasadnione i przekonujące dowody wskazujące na prawdopodobieństwo, że ograniczenie to dotknęłoby ją osobiście. Nie wystarczy wyłącznie podejrzenie lub spekulacja.

Decyzja o odrzuceniu skargi (brak statusu „pokrzywdzonych”) A.M. i inni v. Polska, 16.05.2023 r. (opubl. 8.06.2023 r.), Izba (Sekcja I), skargi nr 4188/21, 4957/21, 5014/21 i inne, § 77–78 – dot. zarzutów in abstracto bez przekonujących dowodów wskazujących, że skarżące były rzeczywiście i bezpośrednio zagrożone w rezultacie nowelizacji ustawy zakazującej dostępu do legalnej aborcji z powodu wad rozwojowych płodu.

WYMOGI DOPUSZCZALNOŚCI (ART. 35)

Nawet w państwach, w których sądy cywilne mogą, a nawet muszą, badać z urzędu wniesione do nich sprawy (tj. stosować zasadę *iura novit curia*), skarżący nie są zwolnieni z obowiązku podniesienia przed nimi zarzutów, które mogą następnie zamierzać wnieść do Trybunału, przy czym przyjmuje się, że przy ocenie zgodności z zasadą wyczerpania krajowych środków prawnych Trybunał

musi wziąć pod uwagę nie tylko okoliczności faktyczne, ale również argumenty prawne podniesione przez skarżącego wcześniej przed organami krajowymi. Nie wystarczy, aby istnienie naruszenia Konwencji było „oczywiste” na podstawie faktów sprawy lub wniosków skarżącego. Skarżący musi wystąpić z zarzutem na podstawie Konwencji (wyraźnie lub co do istoty) w taki sposób, aby nie pozostawić wątpliwości, że na szczeblu krajowym rzeczywiście podniósł skargę, z którą następnie wystąpił do Trybunału.

Wyrok Fu Quan, S.R.O. v. Czechy, 1.06.2023 r., Wielka Izba, skarga nr 24827/14, § 171–172.

Ze względu na funkcje Trybunału określone w art. 19 Konwencji prawnicy reprezentujący skarżących muszą wykazać się wysokim poziomem profesjonalnej staranności i rzeczowej współpracy z Trybunałem, powstrzymując się od wnoszenia skarg oczywiście bezzasadnych, a po wszczęciu postępowania przed Trybunałem przestrzegając wszystkich obowiązujących zasad postępowania i wymagań etyki zawodowej. Skargi wniesione nieprawidłowo lub niedbale podważają w oczach Trybunału wiarygodność pracy przedstawicieli skarżących, a jeśli powtarzane są systematycznie, mogą nawet powodować ich wykluczenie ze sprawy na podstawie art. 36 ust. 4 lit. c i art. 44D Regulaminu Trybunału.

Decyzja Ferrara i 18 innych skarg v. Włochy, 16.05.2023 r. (opubl. 8.06.2023 r.), Izba (Sekcja I), skarga nr 2394/22, § 66.

ABSTRACT

Marek Antoni Nowicki

The author is a non-practicing advocate (District Bar Association in Warsaw), an international expert in the field of human rights. During the period of martial law in 1982, he was one of the founders of the underground Helsinki Committee in Poland and co-author of all its reports, including on human rights in Poland during martial law (Madrid Report). Co-founder of the Helsinki Foundation for Human Rights. From 1993 to 1999 he adjudicated at the European Commission of Human Rights in Strasbourg. From 2000 to 2005, he was the international Ombudsman in Kosovo, and from 2007 to 2016 he was president of the UN Human Rights Advisory Panel in Kosovo.

Review of the case law of the European Court of Human Rights (April–June 2023)

The review of case law of the European Court of Human Rights presents the most significant views expressed in judgments and decisions issued by the European Court of Human Rights in the period from April to June 2023, concerning: right to liberty and security of person, right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of expression, protection of property, prohibition of discrimination, individual applications, admissibility criteria.

Keywords: *right to liberty and security of person, right to a fair trial, right to respect for private and family life, freedom of expression, protection of property, prohibition of discrimination, individual applications, admissibility criteria*

Marek Antoni Nowicki

e-mail: marek_antoninowicki@yahoo.co.uk

Autor jest adwokatem niewykonującym zawodu (Izba Adwokacka w Warszawie), ekspertem międzynarodowym w dziedzinie praw człowieka. W okresie stanu wojennego w 1982 r. jeden z założycieli podziemnego Komitetu Helsińskiego w Polsce i współautor wszystkich jego raportów, w tym o prawach człowieka w Polsce w stanie wojennym (Raport Madrycki). Współzałożyciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. W latach 1993–1999 orzekał w Europejskiej Komisji Praw Człowieka w Strasburgu. W latach 2000–2005 był międzynarodowym Rzecznikiem Praw Obywatelskich w Kosowie, a w latach 2007–2016 – prezesem Izby Doradczej ONZ ds. Praw Człowieka w Kosowie.